

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини; міжнародними судовими установами та органами міжнародних організацій, членом яких є Україна; кожною людиною за допомогою заходів, не заборонених законом. Характеризуючи Україну як конституційну державу, Конституція України не обмежується закріпленням її рис як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної і правової держави.

Зважаючи на сучасні реалії, більшість фахівців у галузі теорії держави і права та конституційного права звертає увагу на те, що норма, закріплена ст. 1 чинної Конституції України, що проголошує Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою належить до категорії норм-цілей. Ці норми лише визначають мету, ідеал, досягнення якого повною мірою є нездійсненим чи, принаймні, надзвичайно віддаленим у часі.

ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ

Колб І.О., к.ю.н., старший прокурор відділу прокуратури

Як свідчить аналіз кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування, забезпечення особистої безпеки засуджених відбувається у трьох напрямках, а саме шляхом: 1) закріплення зазначеного права в законодавстві; 2) визначення на правовому рівні порядку його реалізації [1, с. 47–48]; 3) реалізації цього права засудженими на практиці [2, с. 293–295].

При цьому кожен з визначених вище напрямів реалізується через певні правові форми (у наукових джерелах під формою розуміють зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом) [3].

Відповідно до буквального змісту ст. 10 КВК України, можна виділити такі форми забезпечення права засуджених на особисту безпеку: а) переведення засуджених у безпечне місце; б) здійснення інших заходів щодо усунення небезпеки; в) вирішення питання про місце подальшого відбування засудженими покарання; г) забезпечення безпеки засуджених у зв'язку з їх участю в кримінальному провадженні.

При цьому, як слушно зауважили науковці (А. П. Гель, Г. С. Семаков, І. С. Яковець), остання форма є особливою формою реалізації засудженими зазначеного права, оскільки не пов'язана з процесом відбування покарання, а отже, з результатами впливу на особу основними засобами виправлення і ресоціалізації, а є наслідками участі її у кримінальному провадженні в тій чи іншій ролі [4, с. 115].

Щодо змісту першої форми – переведення засуджених у безпечне місце, то, як показали результати дослідження, при її реалізації на практиці виникає низка проблем через нерегульованість нормативно-правовими актами України багатьох суттєвих моментів. Зокрема, у ч. 2 ст. 10 КВК зазначено, що адміністрація УВП уживає заходів для переведення засудженого в безпечне місце, проте ні на законодавчому, ні на відомчому рівнях поняття «безпечне місце» не сформульовано. А це, у свою чергу, знижує рівень ефективності діяльності персоналу УВП з виконання цього завдання та зменшує можливість забезпечення безпечних умов життєдіяльності засуджених у місцях позбавлення волі. Водночас, відповідно до буквального змісту п. 89 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, то до безпечних місць в УВП слід віднести: окрему камеру ПКТ, СІЗО та карцеру.

У свою чергу, науковці дають так зване розширене тлумачення [5, с. 411] поняття «безпечне місце», відносячи до нього (О. В. Лисодєд) будь-яке вільне приміщення УВП, доступ до якого сторін конфлікту, інших засуджених чи персоналу установи є обмеженим або забороненим (житлові приміщення іншого відділення чи іншої дільниці, кімнати чергової частини, вільні камери ПКТ, ДІЗО тощо) [6, с. 49]. На нашу думку, такий підхід є більш обґрунтованим, а тому варто було б його закріпити в п. 89 зазначених Правил та у примітці до ст. 10 КВК України. Крім цього, у науці кримінально-виконавчого права виведено саме поняття «безпечне місце», під яким в УВП необхідно розуміти спеціально обладнані для цих цілей приміщення, камери ДІЗО, карцерів тощо [7, с. 215].

Становить інтерес у цьому контексті підхід, що закріплений у п. 173 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань Російської Федерації, у якому

зазначено, що, крім інших приміщень, із цією метою можуть бути використані камери ДІЗО, ПКТ чи карцеру [8, с. 74]. Крім цього, на відміну від аналогічних Правил України, у цих Правилах виключено спеціальний розділ XXI «Перевід засудженого в безпечне місце», у якому передбачена процедура вирішення питання, пов'язаного із забезпеченням особистої безпеки засуджених [8, с. 74], яку, безсумнівно, варто врахувати й у чинному законодавстві та підзаконних актах України.

Отже, узагальнивши викладене, можна сформулювати таке визначення поняття «безпечне місце в УВП»: це будь-яке вільне або спеціально обладнане приміщення, включаючи окрему камеру ДІЗО, ПКТ чи карцеру, доступ до якого сторін конфлікту, інших засуджених чи персоналу колонії без спеціального дозволу є обмеженим чи забороненим, та яке повною мірою забезпечує особисту безпеку засудженого, який, згідно із законом, звернувся за допомогою.

При цьому вільним приміщенням слід розуміти будь-яке службове приміщення, ізольоване від засуджених (кімната карантину в медсанчастині; кімната для затриманих осіб у черговій частині; службові кабінети персоналу УВП тощо), доступ до якого є забороненим для засуджених (а в окремих випадках – і персоналу колонії). Обладнання таких приміщень здійснюється відповідно до вимог розділу II зазначених Правил. На відміну від попереднього, спеціальне приміщення обладнується таким чином, щоб забезпечити безпечні умови проживання в ньому засуджених, а також безпечні умови роботи (служби) для персоналу УВП. До таких, зокрема, й відносяться окремі камери ДІЗО, ПКТ та карцеру, про які йдеться у п. 89 Правил.

Про актуальність означеної проблематики та необхідність вирішення на нормативно-правовому рівні свідчать і результати проведеного анонімного опитування як засуджених до позбавлення волі, так і персоналу УВП. Так, на запитання: «Які найбільш небезпечні місця перебування для засуджених в УВП?», 34,47 % засуджених назвали ДІЗО; 28,8 % – ПКТ; 16,27 % – робоча зона; 9,8 % – житлова зона; 1,27 % – санчастина; 7,67 % – слідчий ізолятор; 1,73 % – інші місця. У свою чергу, персонал УВП на запитання: «Чи відносите Ви сучасні умови утримання засуджених в колоніях до джерел посягання на їх особисту безпеку?», «так» відповіли 17 % респондентів, «частково» – 47,93 % та «ні» – 47,93 %.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : наук.-практ. комент. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.
2. Кошинець В. В. Підсумки роботи Державної кримінально-виконавчої служби України / Кошинець В. В. // Практика виконання альтернативних покарань : Інформ. бюл. / за заг. ред. Н. Г. Калашник. – К. : ДДУПВП, 2008. – № 2. – С. 3–7.
3. Глумачний словник української мови : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uktdic.appspot.com/?q=форма.
4. Гель А. П. Кримінально-виконавче право України : [навч. посіб.] / [Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С.] ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 624 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підруч.] / Скакун О. Ф. ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / [А. П. Гель, О. Г. Колб, В. О. Корчинський та ін.] ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
7. Кримінально-виконавче право України : підруч. / [О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2010. – 752 с.
8. Правила внутрішнього розпорядка ізоляторів временного содержания, следственных изоляторов, исправительных учреждений и воспитательных колоний. – Новосибирск : Сиб. унив. изд-во, 2011. – 111 с.

СОЦІАЛЬНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР ОСОБЛИВОСТЕЙ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Лов'як С.С., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Верховний суд України в узагальненні практики розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми виділяє загальні проблеми, що виникають при розгляді справ про позбавлення батьківських прав. А саме:

- неправильне визначення підсудності;
- прийняття позовних заяв у осіб, які не мають відповідного права;